

BILJEŠKE

- ¹ Antonio Morassi, Gli affreschi nella chiesa di S. Maria delle Lastre a Vermo, Emporium, 1926, vol. 63., pag. 205.
Antonio Morassi, Antica pittura popolare nell'Istria, Le vie d'Italia, XXX, 1924.
Lj. Karaman, Afreski hrvatskog majstora u sv. Mariji kod Berma u Istri, Alma mater croatica, g. VII. 1943. br. 1-4, str. 57-61.
Fr. Stelè, Cerkveno slikarstvo med Slovenci, Celje 1937, str. 217.
Kastelić Jože, Beram, časopis »Jugoslavija«, 1955.
Branko Fučić, Knjiga za nepismene, Istarska Danica, 1952.
Branko Fučić, Smrt i prolaznost na zidnim slikarijama u Bermu, Riječki list, 15. III. 1953.
- ² O. c.
- ³ U originalnoj veličini publicirana u Veröffentlichungen der Internationalen Chalkographischen Gesellschaft, 1888, I.
Sotzmann, Zur älteren Kupferstichkunde, Deutsches Kunstblatt, Leipzig 1850, S. 76 ff.
Doren, Fortuna in Mittelalter und in der Renaissance, Vorträge der Bibliothek Warburg, Bd. 2. Tl. 1. 1924.
Passavant, Le peintre graveur. 1860, II, p. 27.
Nagler, Die Monogrammisten, N° 792.
- ⁴ Lippmann F., Der Kupferstich, Berlin 1905, str. 24.
Max Geisberg, Die Anfänge des Kupferstichs, Leipzig, str. 74.
- ⁵ U Bermu se čita: ullam ne humanis rebus constan(ciam) in esse putas cum ipsum
- ⁶ Na beramskoj slici se vide samo riječi: ecce eg... meum
- ⁷ U Bermu: quis mihi ut sim iux... men... pristinos quando lavabam pedes... butiro et petra fundebat mihi rivos qu(an)do procedebant ad portam...
- ⁸ U Bermu: revertetur pulvis in terram... ritus redeat
- ⁹ Poslanica sv. Pavla Ap. Rimlj., gl. XV/12.
- ¹⁰ Hellmut Rosenfeld, Der mittelälterliche Totentanz, Münster/Köln 1954, str. 171-179.
A Tenenti, La vie et la mort à travers l'art du XV. siècle, Cahiers des annales, 1952.
- ¹¹ Katalog Izložbe srednjovjekovnog zidnog slikarstva Istre, Rijeka 1955.
- ¹² O. c.
- ¹³ O. c.
- ¹⁴ O. c.
- ¹⁵ O. c.

CRTEŽI I GRAFIKA OTONA POSTRUŽNIKA

Zakon evolucije ispoljava se u prirodi postepenom pretvorbom anorganskog u organsko, manje savršenog u savršeno i neživog u živo. Oton Postružnik, izgleda, kao da pokušava taj tok izvrnuti. Ekspонатima svojih crtačkih i grafičkih pokušaja u litografiji i linorezu u boji, u laviranom tušu, temperi, ugljenu i u tušu kistom, izloženima u Grafičkom kabinetu Jugoslavenske akademije, on se vraća od razvijenog nerazvijenom, od racionalnog iracionalnom, od punog praznom i od lijepog nelijepom.

Takvim naporima mnogi su se, u današnjici, pročuli, ali nijedan proslavio. Retrogradna »evolutio ad opancam« ne može biti podloga ni društvene ni umjetničke afirmacije. Takvim herojima mi se možemo čuditi, ali diviti? – diviti ne.

Stav, koji ja zauzimam u tom pitanju, nije »napredan«. Ja to znam. Ali znam i to, da je jedini pošten i jedini ispravan. Umjetnik, koji ga napušta, može biti »moderan«, može biti čak i »suvremen« i »napredan« i »priznat«, samo ne može biti nedestruktivan.

Picassova slava nije demanti mojih riječi, jer postoji slava i slava. Jedna čini čovjeka poznatim, glasovitim, makar i po zlu, druga ga čini predmetom tihog udivljenja i poštovanja. Picasso ne uživa ovu posljednju. Njegova se slava sastoji u razvikanosti. To ne znači, da on nije umjetnik. On je neosporan umjetnik, on je i velik, ali ne zato jer je umjetnik, nego jer je krvavi ismijavač gluposti, jer je superiorno drski izrabljivač snobovskog idiotizma, a tek zatim – jer je smjeli novator. On je slavan, jer je uspio, a uspio je, jer je imao španjolsku toreadorsku smjelost, da pred hiljadama »naprednih« na postolje Ljepote postavi, sa smiješkom na licu – figuralnu burgiju.

Među njegovim poklonicima Postružnik nije trebao da bude.

U danima, dok je grmjelo, Postružnik nije lagao, i ostvarivao je djela. Rat je bio i suviše stvaran, da bi podnosio pozu. I ono nekoliko sepija iz zbjegova, logora i tamnica, koje je naslikao, kao partizan, za vrijeme svog boravka u Cozzanu, u južnoj Italiji, pod neposrednim utjecajem doživljenog i čuvenog, bilo bi dovoljno, i da nije nikad ništa drugo naslikao, da mu osigura vidno mjesto u povijesti naše likovne umjetnosti.

To nisu diletantske igre dokonih zgubidana ni mukotrpno silovanje hartije: to su saživljajem uvjerljivi i impresivno doneseni dokumenti ljudske, naše tragike pretvoreni u ljepotu. I sve je to doneseno minimalnim sredstvima: s nekoliko odmjerenih kucaja kistom, s nekoliko mrlja, bez deskripcije i bez suvišnog detaljiranja, nijansirajući intenzitetom svijetla volumen, materiju, prostor, atmosferu i dramu. I sve je puno, i sve je spontano, i sve je veliko. Toliko veliko, da je, isključimo li veličajni »Zbjeg« Đuke Tiljka, jedva moguće išta naći, što bi u našoj grafici bilo tako pregnantno, jednostavno i impresivno. Drugi su davali i dali možda više artizma, više rafiniranosti, više priča, ali malo ima umjetnika, koji su dali s toliko sigurnosti nešto tako duboko ljudsko, tragično i lijepo.

I konačno, nakon tih i takvih rezultata, Postružnik traži danas svoju afirmaciju u – osiromašenju forme i izraza: u dalekoj imitaciji peruanskih primitivaca, s kojima ga ništa ne povezuje i s kojima nema nikakvog ni moralnog ni intelektualnog afiniteta.

Ne znači li to vraćati rijeku k izvoru?

I ostvario je nekoliko praznih, nelijepih, silhuetarno donesenih žena s drvima i bez drva, s vrećom i bez vreće, nekoliko plakatski uprošćenih glava, maski i rentgenski prozračenih skeleta, koje je nazvao »Pobjednicima«, nekoliko mooreovski interpretiranih seljanki s praznim bijelim rupama, gdje bi trebalo biti lice, dojke i žena. I ništa više. Iz okvira tijela izbacio je duh, iz žene ženku, iz silhete život. Ostala je linija bez ljepote i boja bez intenziteta, svedena na funkciju rastera.

Jedini rezultat, ne bogat, ali prihvatljiv, ostvario je u plakatski uprošćenoj litografiji »Djevojke« i u tušem interpretiranim »Ribama«. U »Djevojci« je došla do izražaja i opisno dekorativna linija lica i lokalnim tonom poentirana boja, malih, ali sensibilno variranih nijansa; u »Ribama«, u kojima ima mnogo podsjećaja na Kinu, jedna provokantna nota suvremenosti u redukciji deskriptivnih elemenata i u impresivno podcrtanoj noti grabežljivosti. To su već dublja zapažanja. To su čak intepretacije i kritike, diskretne, ali rječite i vrlo aktuelne. Aktuelne, jer su i u ribi humanizirane.

Za jednog skromnog umjetnika to bi bilo dosta, ali ne za jednog Postružnika. Suvremena umjetnost tendira, doista, bezidejnoj praznini forme i sadržaja, ali ja ne mislim, da Oton Postružnik, nekadanji »Zemljaš«, danas profesor Akademije likovnih umjetnosti, može misliti, da uslov veličine i naprednosti može biti praznina.

Biti umjetnik značilo je uvijek biti obogatitelj društva, a biti prazan značilo je u prošlosti, znači još i danas, a značit će vjerojatno i u budućnosti, biti – siromah. I samo to.

Andro-Uid Mihčić

»Nepokolebljivo ostajem pri svome mišljenju, da je umjetnost imala i da ima dva glavna zadatka. Prvo da interpretira i uzdiže život, a drugo da naučava vidjeti ljepotu stvari.

Umjetniku, koji rješava te i takve zadatke već sama praksa otvara sveder nove putove i otkriva mu sve izrazitija sredstva, a ta mu tek omogućuju izvršiti svoju misiju na osnovi ne tuđih, već vlastitih nagnuća i mogućnosti.

Premnogi se umjetnici naših dana hotimice izmiču svim tim zadacima. Pa što je tada njihova svrha i smisao njihova postojanja u nekom društvu? Valjda jedino ta »qu'il faut vivre« (da se može živjeti), valjda oni nisu ni u stanju, da bi drugačije živjeli?

Poput onih »bezočnih pojava prosjačenja« Elizabetske epohe, kojima je pošlo za rukom, da se silom nametnu publici uz pomoć nazovikritičara, koji im pjevaju hvalospjeve sve radi što bolje prodaje njihovih produkata.

Ali jednog će dana svijet ipak otkriti, da je gutao maglu ili u najboljem slučaju da je žedan srkao pjenu, a ne pivo; odbacit će lažna današnja remek-djela, ili zadržat će ih jedino kao dokumente zablude, kao tužna svjedočanstva jedne mračne epizode.

Međutim ja vapim u pustinji, a jedino mi odgovara lavež šakala.

BERNARD BERENSON. 1958.